

ARTICLE INFO

Received: 18th November 2022

Accepted: 29th November 2022

Online: 30th November 2022

KEY WORDS

Вояга етмаган бола, муомала лаёқати, тадбиркорлик фаолияти, жавобгарлик, қонуний вакил, ота-она, васий, васий, меҳнат шартномаси (контракт), битим, мажбуриятлар.

МУОМАЛА ЛАЁҚАТИ ТУШУНЧАСИ, УНИНГ ВУЖУДГА КЕЛИШ АСОСЛАРИ ВА АҲАМИЯТИ

Нормуратов Ақтам Тулабой ўғли

Тошкент давлат юридик университети

Маъмурий ва молия ҳуқуқи кафедраси ўқитувчиси

ORCID: 0000-0003-0322-1928

g-mail: aktamnurmuradov@gmail.ru

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7402720>

ABSTRACT

Вояга етмаган фуқароларнинг қонун билан белгиланган ёшга етгунга қадар уларнинг тўлиқ муомалага эга бўлиш лаёқатини тан олишнинг ўзига хос хусусияти билан боғлиқ асосий муаммолар таъкидланади. Вояга етмаган фуқаронинг ваколатли шахс сифатида мақомини рўйхатдан ўтказиш тартиби ва унга берилган ваколатлар ҳажми тўғрисида савол туғилди.

Эмансипация жараёнини белгилаш тартиби тўғрисидаги талабларни белгиловчи қонун устуворлигига алоҳида эътибор қаратилган. Эмансипация институтини янада ривожлантириш ва амалдаги фуқаролик қонунчилигидаги мавжуд зиддиятларни озод қилиш ҳолатини тартибга солувчи қоидаларни амалга ошириш пайтида ҳал қилиш имкониятлари масалалари кўриб чиқилмоқда.

Фуқаролик-ҳуқуқий муносабатларда нафақат фуқаролик муомала лаёқатига эга бўлган фуқаролар, балки 18 ёшга тўлмаган, вояга етмаганлар ҳам ўзларининг субъектлик мақомидан фойдаланиб иштирок этиш мумкинлиги ва уларнинг баъзи ҳолатларда суд томонидан муомалага лаёқатли деб топиш мумкинлиги, Ўзбекистон Республикасининг ижтимоий-иқтисодий ривожланишида ёшларнинг ўрни алоҳида эканлигидан далолат беради.

Фуқаролик-ҳуқуқий муносабат иштирокчилари тўлақонли ушбу муносабатларда иштирок этишлари учун улар икки хусусиятга эга

бўлишлари лозим. Яъни, фуқаролар ҳуқуқ ва муомала лаёқатига эга бўлишлари лозим. Улардан биз муомала лаёқани ёритадиган бўлсак, муомала лаёқати фуқароларнинг ўз ҳаракатлари билан фуқаролик ҳуқуқларига эга бўлиш ва уларни амалга ошириш, ўзи учун фуқаролик бурчларини вужудга келтириш ва уларни бажариш лаёқатидир. Тўла муомала лаёқати соҳиби қонун йўл қўйган исталган турдаги ҳаракатларни қилиши мумкин. Улардан юридик шахс ва давлат ҳуқуқ субъекти сифатида эътироф этилганликларидан сўнг бирданга ҳуқуқ ва муомала лаёқатига эга ва мустақил муносабатларга киришиш

имкониятига эга бўладилар. Фуқаролар эса муайян ёшга етиши (у туғилгандан сўнг бундай имкониятни 18 йил кутади, эмансипация ҳолати қўлланганда эса 16 йил) талаб этилади. Вояга етмаган фуқаро фуқаролик ҳуқуқларига эга болса-да (ҳуқуқ лаёқати), онгли ҳаракат қилиш имконияти чекланганлиги боис, ўзлари мустақил мажбуриятларни зиммаларига олишлари қонун билан 18 ёшга тўлиш муддати билан чегараланади (муомала лаёқати).

Фикримизча, вояга етганлик ва вояга етмаганлик орасидаги фарқни айнан ёш билан боғлаб қўйилганлигининг асосий сабаби бу ёшдан (18 ёш) бошлаб инсонда руҳий етукликка эришиш, ҳаётий тажрибанинг ортиши, ўзининг қилаётган хатти-ҳаракатини тушуниш ва ўзини ирода этиш ҳислатлари пайдо бўлиши ҳисобланади. Мазкур белгиларнинг мавжудлиги шахснинг вояга етганлигини белгилаб беради.

Фуқаролар фуқаролик ҳуқуқи фанида фуқаролик ҳуқуқи субъекти сифатида шартли равишда икки босқичга бўлиб ўрганилади:

1. Вояга етмаган фуқаролар;
2. Вояга етган фуқаролар.

Баъзи бир чет эл олимлари муомала лаёқати ва ҳуқуқ лаёқатини бир хил тушунча сифатида эътироф этган. Аслида эса уларнинг бир-биридан фарқи мавжуд. Муомала лаёқатининг ҳуқуқ лаёқатидан фарқи шуки, барча фуқаролар ҳам муомала лаёқатига эга бўлавермайдилар. Муомала лаёқатига эга бўлишнинг шarti шундан иборатки, муомала лаёқатига эга бўлган фуқаролар ақли расолик билан ўз ҳаракатларининг оқибатларини тушуниб ҳаракат қиладилар. Маълумки, янги туғилган бола тўла ҳуқуқ

лаёқатига эга бўлса ҳам, ўз ҳаракатлари билан бирорта ҳуқуқ ва мажбурият олмайди. Онгли ҳаракатлар қилиш лаёқати фақат маълум ёшга етгандан кейингина бошланади. Бинобарин, фуқаролик муомала лаёқатининг фуқаро тўла ҳажмда вояга етиши билан вужудга келишини кўрсатади. Вояга етиш 18 ёшга тўлиш билан бошланади. Бу ёшга етиш билан киши фуқаролик-ҳуқуқий муносабатларда, жумладан, мулкӣ муносабатларда тўла қатнашувчигина бўлиб қолмай, сиёсий ҳуқуқлар билан бирга, бошқа фуқаролик ҳуқуқлари ва мажбуриятларини ҳам олади.

Қонун вояга етиш ёшини белгилаш билан бир қаторда, вояга етгунга қадар қонуний асосда никоҳдан ўтган фуқаро никоҳдан ўтган вақтдан эътиборан тўла ҳажмда муомала лаёқатига эга бўлишини ҳам белгилайди (ФКнинг 22-моддаси).

Вояга етган фуқаролар тенг даражада муомалага лаёқатли ҳисобланадилар. Фуқароларнинг муомала лаёқати фақат қонунда назарда тутилган ҳолларда ва тартибдагина чекланиши мумкин. Фуқаронинг муомала лаёқатини чеклашга қаратилган битимлар ўз ўзидан ҳақиқий эмас (ФКнинг 23-моддаси).

Фуқароларнинг муомала лаёқати қуйидаги гуруҳларга бўлиб ўрганилади:

- тўлиқ муомалага лаёқатсизлар (6 ёшгача бўлган болалар, суд томонидан руҳий касал ва ақли заиф деб топилганлар);
- қисман муомалага лаёқатлилик (6-14 ёшли ҳамда 14-18 ёшли вояга етмаганлар);
- муомала лаёқати чекланганлик;

➤ тўлиқ муомалага лаёқатлилик (ақли расо 18 ёшдан ошган ҳамда эмансипация ҳолати қўлланилганлар ва 18 ёшга етмасдан никоҳ муносабатларига киришган фуқаролар). Айрим муаллифлар фуқароларнинг муомала лаёқатини тўлиқ муомала лаёқатига эга шахслар, бевосита муомала лаёқатлилар (14-18 ёшгача бўлганлар), чекланган муомала лаёқатига эга шахслар, қисман муомалага лаёқатлилар (14 ёшга тўлмаган ёш болалар), тўлиқ муомалага лаёқатсиз шахслар каби гуруҳларга бўлишни таклиф этадилар¹.

Хар бир муомалага лаёқатлилик гуруҳи ўзига хос хусусиятлари, фуқаролик муомаласида иштироки билан бири-бирдан ажралиб туради.

Тўлиқ муомалага лаёқатсизлик – 6 ёшгача бўлган болалар ҳамда суд томонидан руҳий касал ва ақли заиф деб топилганлар тўлиқ муомалага лаёқатсиз ҳисобланадилар. Муомала лаёқати битим тузиш ва деликт лаёқатдан иборат бўлганлиги сабабли 6 ёшли болалар ҳар икки лаёқатга ҳам эга эмаслар. Зеро, мазкур кичик ёшли болаларнинг юридик аҳамиятга эга ҳаракатларни амалга ошириши ФК нормаларида назарда тутилмаган. Улар номидан ота-оналари, фарзандликка олувчилар ва васийлар юридик ҳаракат қиладилар.

Руҳий касаллар ва ақли заифлар тўла ҳажмда муомалага лаёқатсиз ҳисобланадилар.

Биз ақли норасоликка юридик адабиётларда турлича таърифни учратишимиз мумкин. Уларга кўра, ақли

норасолик мия фаолиятини бузилишидир. Ақли норасолик юридик ва тиббий мезонларга эга. Юридик мезон қонунда ўз ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги)нинг жамиятга ҳавфини ва далилий тавсифини ҳис эта олмаслик ёки уларни бошқара олмаслик сифатида шаклланади, у интеллектуал ва иродавий белгиларга эга. Шахсни ақли норасо деб топиш асоси тиббий мезонга боғлиқ. У сурункали руҳий касаллик, руҳий ҳолатни вақтинча ўзгариши, ақли заифлик ва бошқа турдаги руҳий бузилишлардан иборат.

Онгли ҳаракатлар қилиш ва ўз ҳаракатларининг юридик оқибатларини ҳисобга олиш лаёқати (муомала лаёқати) га, руҳий касаллиги ёки ақли заифлиги сабабли эга бўлмаган фуқаро - муомала лаёқатига эга эмас деб танилиши мумкин. Ҳар қандай руҳий касаллик ёки ақли заифлик фуқарони онгли ҳаракатлар қилиш ва фуқаролик муомаласида қатнашиш лаёқатидан маҳрум қилмайди. Руҳий ҳолат бузилиши фактининг ўзигина кишини муомалага лаёқатсиз деб топишга асос бўлмайди. Фуқаролик Кодексида кўрсатилишича, руҳий касаллиги ёки ақли заифлиги сабабли ўз ҳаракатларининг аҳамиятини тушуна олмайдиган ёки уларни идора қила олмайдиган фуқаро суд томонидан муомалага лаёқатсиз деб топилши мумкин, шу муносабат билан унга нисбатан васийлик белгиланади (ФКнинг 30-моддаси). Таъкидлаш жоизки, юқоридаги асосларга кўра фуқарони муомалага лаёқатсиз деб топиш учун фуқаро 18 ёшга тўлган бўлиши зарур.

Руҳий касални ёки ақли заиф кишини суд томонидан тайинланган психиатор

¹ Н.Ашурова Вояга етмаганлар ҳуқуқ ва муомала лаёқатининг фуқаролик-ҳуқуқий муаммолари. – Тошкент: ТДЮИ, 2008.-37 б.,

(руҳшунос)ларнинг иштироки билан бўладиган махсус комиссия томонидан кўриб текшириш ва унинг натижалари ҳақида далолатнома тузиш суд томонидан муомалага лаёқатсиз деб топиш ҳақида ҳал қилув қарори чиқариш учун асос бўлади. Муомалага лаёқатсиз деб топилган фуқаро номидан битимларни васийлари тузадилар.

Фуқаронинг муомалага лаёқатсиз деб топилишига сабаб бўлган асослар бекор бўлса, суд уни муомалага лаёқатли деб топади ва белгиланган васийликни бекор қилади (ФКнинг 30-моддаси).

Қисман муомалага лаёқатлилик – Мазкур лаёқат икки тоифага бўлинади. 6-14 ёшгача бўлган вояга етмаганлар ҳамда 14-18 ёшли вояга етмаганларнинг муомала лаёқати.

Олти ёшдан ўн тўрт ёшгача бўлган вояга етмаганлар (кичик ёшдаги болалар) қисман муомалага лаёқатли ҳисобланадилар.

Олти ёшдан ўн тўрт ёшгача бўлган болалар:

- 1) майда маиший битимлар;
- 2) текин манфаат кўришга қаратилган, нотариал гувоҳлантириш ёки давлат рўйхатидан ўтказишни талаб қилмайдиган битимлар;
- 3) қонуний вакил ёки унинг розилиги билан учинчи шахс томонидан муайян мақсад ёки эркин тасарруф этиш учун берилган маблағларни тасарруф этиш борасидаги битимларни амалга оширишга ҳақлидирлар (ФКнинг 29-моддаси).

Мазкур ёшдаги болаларда гарчи деликт лаёқат бўлмаса-да (ФКнинг 993-моддаси), лекин ФКнинг 29-моддасига асосан битим тузиш лаёқатининг мезонлари мавжуд бўлади. Шу сабабли

ҳам уларни қисман муомалага лаёқатли деб ҳисоблаш мумкин.

Майда маиший битим тушунчаси фуқаролик қонунчилигида бўлмаганлиги боис, унинг тушунчаси турлича талқин этилади.

Майда маиший битим хусусиятлари билан боғлиқ қатор фикр-мулоҳазалар мавжуд. Жумладан, улар ёш болаларнинг ёки оила аъзоларининг кундалик эҳтиёжларини қондиришга қаратилганлиги, юқори бўлмаган баҳода тузиладиган, нақд тўланадиган, тузилган заҳоти ижро этиладиган ва кундалик эҳтиёжларни қондирадиган битимлар эканлиги, Республикада ўрнатилган энг кам иш ҳақи доирасида бўлиши лозимлиги ва бошқалар.

Н.Ашурова эса кичик ёшдаги болалар мустақил туза оладиган майда маиший битим деганда, бола ёки унинг оила аъзоларининг одатдаги, ҳар кунги эҳтиёжини қондиришга қаратилган, қонун ҳужжатларида белгиланган энг кам ойлик иш ҳақидаги баҳодан ортиқ бўлмаган, тузилиши билан ижро этиладиган битим тушунилишини таъкидлайди.

Умумий маънода майда маиший битим дейилганда фуқароларнинг кундалик маиший эҳтиёжларини қондиришга қаратилган ва суммаси юқори бўлмаган битимлар тушунилади. Масалан, кундалик эҳтиёж учун зарур бўлган озиқ-овқат маҳсулотларини харид қилиш, мактаб ўқувчиларининг ўқув қуролларини сотиб олишлари.

Ўн тўрт ёшгача бўлган вояга етмаганлар учун битимларни уларнинг номидан ота-оналари, фарзандликка олувчилар ёки васийлари тузадилар.

Бировга етказилган зарарлари учун ҳам кичик ёшдаги болалар жавобгар

бўлмайдилар. Улар учун ота-оналари ёки бошқа назоратчилари жавобгардир. Ўн тўрт ёшгача бўлган вояга етмаганларнинг банкларга омонат қўйиш ва уларни тасарруф қилиш ҳуқуқлари қонун билан белгиланади.

Агар ҳомийликка муҳтож ўн тўрт ёшдан ўн саккиз ёшгача бўлган вояга етмаган тегишли тарбиялаш, даволаш муассасасида, аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш муассасасида ёки қонунга кўра унинг ҳомийси ҳисобланувчи бошқа шунга ўхшаш муассасада турган бўлса, бу муассасалар, агар зарар уларнинг айби билан етказилмаганлигини исботлай олмасалар, зарарни тўлиғича ёки унинг етишмайдиган қисмини тўлашлари шарт. Зарар етказган вояга етганида ёхуд у вояга етмасидан унда мол-мулк ёки зарарни тўлаш учун етарли даромад манбалари пайдо бўлганида ёхуд у вояга етмасидан муомала лаёқатига эга бўлганида ота-она (фарзандликка олувчилар), ҳомий ва тегишли муассасанинг зарарни тўлаш бўйича мажбурияти тугайди.

Фуқаролик қонунчилигида баъзи ҳолларда вояга етган фуқаронинг муомала лаёқатини чеклаш ҳолларини назарда тутаяди, чунончи, ФКнинг 31-моддасида кўрсатилишича, спиртли ичимликларни ёки гиёҳвандлик воситаларини суиистеъмол қилиш натижасида ўз оиласини оғир моддий аҳволга солиб қўяётган фуқаронинг муомалага лаёқати ФПКда белгиланган тартибда суд томонидан чеклаб қўйилиши мумкин. Лекин, буларни у майда маиший битимларни истисно қилганда, битимларни ҳомийнинг розилигисиз тасарруф эта олмайди. Муомала лаёқатини чеклаш учун асос спиртли ичимликларни ёки

гиёҳвандлик воситаларини суиистеъмол қилиш натижасида ўз оиласини оғир моддий аҳволга солиш ҳисобланади. Шунда ҳам манфаатдор шахслар судга мурожаат этсагина суд шахсининг муомала лаёқатини чеклаши мумкин.

Агар фуқаро спиртли ичимлик ёки наркотик моддаларни суиистеъмол қилишни ташласа, суд унинг муомалага лаёқати чекланганлигини бекор қилади. Суд қарорига асосан унга нисбатан белгиланган ҳомийлик ҳам бекор қилинади.

Тўлиқ муомалага лаёқатлилик – ақли расо, 18 ёшдан ошган ҳамда эмансипация ҳолати қўлланилганлар ва 18 ёшга етмасдан никоҳ муносабатларига киришган фуқаролар тўлиқ муомалага лаёқатли ҳисобланадилар.

Вояга етмаганлар гарчи муомала ёшига етмаса-да айрим қонунда белгиланган ҳолларда тўлиқ муомала лаёқатига эга бўладилар. Айнан шу қонунда белгиланган ҳоллар ФКнинг 22-моддасида белгиланган никоҳга киришиш муносабати ва ФКнинг 28-моддасида белгиланган эмансипация ҳолати ҳисобланади.

ФКнинг 22-моддасига мувофиқ, вояга етгунга қадар қонуний асосда никоҳдан ўтган фуқаро никоҳдан ўтган вақтдан эътиборан тўла ҳажмда муомала лаёқатига эга бўлади. Шу пайтгача, никоҳ ёши Ўзбекистон Республикаси Оила кодексининг 15-моддасида эркаклар учун-18 ёш, аёллар учун 17 ёш эди. Лекин 2019 йил 1 сентябрдан бошлаб, эркак ва аёллар учун никоҳ ёши 18 ёш қилиб белгиланди. Никоҳ тузиш натижасида эга бўлинган муомала лаёқати ўн саккиз ёшга тўлмасдан

туриб никоҳ бекор қилинган тақдирда ҳам тўла сақланиб қолади. Никоҳ ҳақиқий эмас деб топилганида суд вояга етмаган эр (хотин) суд белгилаган пайтдан бошлаб тўла муомала лаёқатини йўқотганлиги ҳақида қарор қабул қилиши мумкин.

“Бола ҳуқуқларининг кафолатлари тўғрисида”ги қонуннинг 11-моддасига асосан, вояга етгунча қонунга мувофиқ тўла муомалага лаёқатли деб эътироф этилган (эмансипация) бола ўз ҳуқуқларини, шу жумладан ҳимояга бўлган ҳуқуқини мустақил амалга оширишга ҳамда мажбуриятларини мустақил бажаришга ҳақлидир.

Ўн олти ёшга тўлган вояга етмаган шахс меҳнат шартномаси бўйича ишлаётган бўлса ёки ота-онаси, фарзандликка олувчилари ёхуд ҳомийсининг розилигига биноан тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланаётган бўлса, у тўла муомалага лаёқатли деб эълон қилиниши мумкин. Зеро тадбиркорлик фаолияти фуқароларнинг битим тузиш лаёқати ва деликт лаёқати билан боғлиқлиги, унда оқибатига жавоб бериш, ҳаракатнинг ҳуқуқий аҳамиятини англаш, мустақил юридик ҳаракатлар қилиш каби белгиларнинг мавжудлиги тўлиқ муомала лаёқати билан фаолиятни амалга ошириш заруратини туғдиради.

Вояга етмаган шахсни тўла муомалага лаёқатли деб эълон қилиш (эмансипация) ота-онанинг, фарзандликка олувчиларнинг ёки ҳомийнинг розилиги билан васийлик ва ҳомийлик органининг қарорига мувофиқ ёхуд, бундай розилик бўлмаган тақдирда, суднинг қарори билан амалга оширилади. Ота-она, фарзандликка олувчилар ва ҳомий эмансипация қилинган вояга етмаганнинг мажбуриятлари бўйича, хусусан, у етказган зарар оқибатида келиб чиққан мажбуриятлар бўйича жавобгар бўлмайдилар. Эмансипация ҳолатининг қўлланилишининг моҳияти шундаки, у вояга етмаганларни қонуний тадбиркорлик фаолиятини мустақил амалга оширишда, йирик битимлар тузиш ёки ўз пул маблағларини бошқа йўллар билан сарфлаш борасида қонуний вакиллардан мустақил қилади. “Бола ҳуқуқларининг кафолатлари тўғрисида”ги қонуннинг 20-моддасига асосан, ҳар бир бола ўзининг ёши, соғлиғининг ҳолати ва касбий тайёргарлигига мувофиқ қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда меҳнат қилиш, фаолият турини ва касбни эркин танлаш, адолатли меҳнат шароитларида ишлаш ҳуқуқига эга.

References:

1. Жилинский С. Э. Предпринимательское право: учеб. для вузов. 2-е изд. М., 2009. С. 77–78.
2. Вояга етмаганларнинг ҳуқуқлари, мажбуриятлари ва жавобгарлиги. Ўқув қўлланма. – Т.: “Алоқачи” нашриёти, 2010, 38 бет.
3. Н.Ашурова Вояга етмаганлар ҳуқуқ ва муомала лаёқатининг фуқаролик-ҳуқуқий муаммолари. – Тошкент: ТДЮИ, 2008.-37 б.,
4. Ручкина Г. Ф. Предпринимательская правосубъектность как элемент правового статусагражданина // Юрист. 2013. No 10. С. 5.

5. Yusupov S. LEGAL REGULATION OF PARLIAMENTARY CONTROL OVER THE STATE BUDGET //International Scientific and Current Research Conferences. – 2021. – С. 159-163.
6. Yusupov S. SOME ISSUES OF PARLIAMENTARY CONTROL OVER THE STATE BUDGET IN THE CONSTITUTION LEGAL ORDER //International Scientific and Current Research Conferences. – 2021. – С. 107-110.
7. Sardorbek Y. ANALYSIS OF PROBLEMS IN THE PROCESS OF PARLIAMENTARY CONSIDERATION OF BUDGET EXECUTION REPORTS IN UZBEKISTAN //Berlin Studies Transnational Journal of Science and Humanities. – 2021. – Т. 1. – №. 1.4 Legal sciences.
8. Юсупов С. Б. COVID-19 ПАНДЕМИЯСИ ДАВРИДА ДАВЛАТ БЮДЖЕТИ УСТИДАН ПАРЛАМЕНТ НАЗОРАТИНИ АМАЛГА ОШИРИШНИНГ ТАШКИЛИЙ-ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ //ЮРИСПРУДЕНЦИЯ. – 2021. – Т. 2. – №. 1.
9. Bakhodirovich Y. S. International Legal Bases of Parliamentary Control Over the State Budget: On the Example of Inter-Parliamentary Institutions //International Journal of Development and Public Policy. – 2021. – Т. 1. – №. 6. – С. 130-134.
10. Юсупов С. Б. ДАВЛАТ БЮДЖЕТИ УСТИДАН ПАРЛАМЕНТ НАЗОРАТИ ФАОЛИЯТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ УСТУВОР ЙЎНАЛИШЛАРИ //ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ. – 2021. – №. SPECIAL 3.
11. Sardorbek Y. ANALYSIS OF PROBLEMS IN THE PROCESS OF PARLIAMENTARY CONSIDERATION OF BUDGET EXECUTION REPORTS IN UZBEKISTAN //Berlin Studies Transnational Journal of Science and Humanities. – 2021. – Т. 1. – №. 1.4 Legal sciences.
12. Goziev, K. (2021, December). PRINCIPLES OF TAX LEGISLATION. In International Scientific and Current Research Conferences (pp. 9-12).
13. Goziev, K. (2021, November). DEMOCRATIZATION OF STATE POWER AND GOVERNANCE IS AN IMPORTANT CONDITION FOR THE PRINCIPLE OF SEPARATION OF POWERS. In International Scientific and Current Research Conferences (pp. 124-132).
14. Жураев, А. Н. (2021). REPRESENTATIVE INSTITUTE FOR THE PROTECTION OF THE RIGHTS AND LEGAL INTERESTS OF BUSINESS ENTITIES IN ENSURING THE RULE OF LAW. ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ, (SPECIAL 1).
15. Жураева, А. Б. (2020). PRIOR RIGHTS IN TRADEMARK IN UZBEKISTAN, CHINA AND GERMANY COMPARATIVE STUDY. ЮРИСПРУДЕНЦИЯ, 1(1).
16. Akhrorov, A. (2021). ENVIRONMENTAL CONTROL OF PUBLIC ADMINISTRATION BODIES IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN.
17. Khudoyberganova, M. . (2021). THE ROLE OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE DEVELOPMENT OF PHARMACEUTICAL SECTOR IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN. INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND CURRENT RESEARCH CONFERENCES, 1(1), 147–152. Retrieved from <https://usajournalshub.com/conferences/index.php/isrc/article/view/200>
18. Исаева, Ф. Б. (2021). ДАВЛАТ ХИЗМАТЧИСИНИ АТТЕСТАЦИЯДАН ЎТКАЗИШ ВА УНИНГ ҲУҚУҚИЙ ОҚИБАТЛАРИ. ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ, (SPECIAL 1).
19. Farida Isaeva. (2021). LEGAL BASIS FOR EVALUATING AND CERTIFYING THE ACTIVITIES OF A CIVIL SERVANT. International Scientific and Current Research Conferences, 1(01), 100–106. Retrieved from <http://orientalpublication.com/index.php/isrc/article/view/161>

20. Исаева Фарида (2020). Роль Конституции в реформировании государственной службы в Республике Узбекистан и создании ее правовой основы. Review of law sciences, 1 (Спецвыпуск), 33-39. doi: 10.24412/2181-919X-2020-1-33-39
21. Khumoyun, S. (2021) "CONCEPT AND PURPOSES OF HUMAN RESOURCE MANAGEMENT IN THE ASPECT OF LABOR LAW: CONCEPT AND PURPOSES OF HUMAN RESOURCE MANAGEMENT IN THE ASPECT OF LABOR LAW", TSUL Legal Report International electronic scientific journal, 2(1), pp. 118-126. Available at: <https://www.legalreport.tsul.uz/index.php/journal/article/view/52> (Accessed: 2November2021).
22. Feruza Salixova. (2021). THE ROLE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN CUSTOMS. International Scientific and Current Research Conferences, 1(01), 118-123. Retrieved from <http://orientalpublication.com/index.php/iscrc/article/view/165>
23. Салихова, Ф. Т. (2021). БОЖХОНА НАЗОРАТИНИ АМАЛГА ОШИРИШДА КОНТРАФАКТ ТОВАРЛАРНИ АНИҚЛАШ МАСАЛАЛАРИ. ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ, (SPECIAL 1)
24. Soyipov, K. (2021). ORGANIZATIONAL AND LEGAL ASPECTS OF THE REDUCTION OF STATE GOVERNANCE IN THE ECONOMIC SPHERE. In Multidiscipline Proceedings of Digital Fashion Conference (Vol. 1, No. 2).
25. Khumoyun, S. (2021). CONCEPT AND PURPOSES OF HUMAN RESOURCE MANAGEMENT IN THE ASPECT OF LABOR LAW: CONCEPT AND PURPOSES OF HUMAN RESOURCE MANAGEMENT IN THE ASPECT OF LABOR LAW. TSUL Legal Report International electronic scientific journal, 2(1), 118-126.
26. Ниязова, Н., Ардатова, Е., & Сойипов, Х. (2021). Обучение языкам как основа развития юридической науки и образования. Общество и инновации, 2(2), 137-143.
27. Juraeva, A. (2021, November). STATE RESPONSIBILITY FOR COVID-19 IS CHINA LIABLE. In International Scientific and Current Research Conferences (pp. 151-158).
28. Жураева, А. Б. (2020). PRIOR RIGHTS IN TRADEMARK IN UZBEKISTAN, CHINA AND GERMANY COMPARATIVE STUDY. ЮРИСПРУДЕНЦИЯ, 1(1).
29. Ахроров, А. (2021). ТЕНДЕНЦИИ УПРОЩЕНИЯ ПРОЦЕДУР ЛИЦЕНЗИРОВАНИЯ И РАЗРЕШЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН. Збірник наукових праць SCIENTIA.
30. Akhrorov, A. (2021, April). ENVIRONMENTAL CONTROL OF PUBLIC ADMINISTRATION BODIES IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN. In International Scientific and Current Research Conferences.
31. Abduvaliev, M. (2020). Invalidity of agreements in civil law-an analysis of the experience of Uzbekistan and Japan. TSUL Legal Report International electronic scientific journal, 1(1).
32. Maksudjon, A. (2020). DEVELOPING NORM CREATIVITY IN THE PROCESS OF ENSURING THE RULE OF LAW IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN. Review of law sciences, 1(Спецвыпуск).
33. Maksudjon, A. (2020). CONSTITUTIONAL CONCEPTS OF THE RIGHT TO FREEDOM OF MOVEMENT FROM ONE PLACE TO ANOTHER AND LEGAL RESTRICTIONS (EXAMPLE OF REGISTRATION SYSTEM). Review of law sciences, (4), 6-9.

33. Ғозиев, К. (2022). ОЛИЙ ТАЪЛИМНИ ТАШКИЛ ҚИЛИШ БЎЙИЧА АЙРИМ РИВОЖЛАНГАН ДАВЛАТЛАР ТАЖРИБАСИ. *Involta Scientific Journal*, 1(4), 3-15.
34. Газиев, К. (2022). Ўзбекистонда олий таълим муассасаларини бошқариш ва ташкил этишнинг ҳуқуқий жиҳатлари. *Общество и инновации*, 3(6/S), 131-155.
35. Goziev, K. (2022). THE ESSENCE OF THE LAW ON BANK SECRET OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN. *World Bulletin of Management and Law*, 12, 70-72.
36. Paraxatovna, A. E. (2022). РОЛЬ ТИПОВЫХ ПРАВИЛ ПОВЕДЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫХ СЛУЖАЩИХ ПРИ БОРЬБЕ С КОРРУПЦИЕЙ. *Conferencea*, 188-190.
37. Авезова, Э. П. (2022). ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ВИДОВ И ФОРМ КОРРУПЦИОННЫХ ПРОЯВЛЕНИЙ НА ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЕ. *SIYOSATSHUNOSLIK, HUQUQ VA XALQARO MUNOSABATLAR JURNALI*, 1(6), 91-94.
38. Авезова, Э. П. (2022). ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ВИДОВ И ФОРМ КОРРУПЦИОННЫХ ПРОЯВЛЕНИЙ НА ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЕ. *SIYOSATSHUNOSLIK, HUQUQ VA XALQARO MUNOSABATLAR JURNALI*, 1(6), 91-94.
39. Авезова, Э. П. (2022). ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ВИДОВ И ФОРМ КОРРУПЦИОННЫХ ПРОЯВЛЕНИЙ НА ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЕ. *SIYOSATSHUNOSLIK, HUQUQ VA XALQARO MUNOSABATLAR JURNALI*, 1(6), 91-94.
40. Ражабова, К. Қ. (2022). САЙЛОВ КОМИССИЯЛАРИ, УЛАРНИНГ ХАТТИ-ҲАРАКАТЛАРИ (ҚАРОРЛАРИ) ТУШУНЧАСИ ВА ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ.
41. Ражабова, Карима Қаҳрамоновна (2022). САЙЛОВ КОМИССИЯЛАРИНИНГ ХАТТИ-ҲАРАКАТЛАРИ (ҚАРОРЛАРИ) ЮЗАСИДАН НИЗОЛАШИШ ТЎҒРИСИДАГИ ИШЛАРНИ СУДДА КЎРИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАР. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (Special Issue 23), 556-563. doi: 10.24412/2181-1784-2022-23-556-563
42. Mavjuda, X., & Asgarov, M. (2022). AHOLINI DORI VOSITALARI VA TIBBIYOT BUYUMLARI BILAN TA'MINLASHDA DAVLAT BOSHQARUVINING ROLI. *Involta Scientific Journal*, 1(4), 83-106.